

BODHISATTVA (sansk. — istota przebudzona) — buddyjska koncepcja soteriologiczna i ideał etyczny mahāyāny, oznaczający istotę, która ma osiągnąć ostateczne przebudzenie i nirvāṇę.

We wczesnym buddyzmie b. oznaczał istotę, która w jednym z przyszłych żywotów miała osiągnąć stan buddhy. Historycznie wczesny buddyzm znał tylko jednego b., który miał się stać Buddą Siddhārthą Gautamą. Wraz z pojawieniem się koncepcji przyszłego buddhy — Maitreyi zaczęła się mnożyć liczba b., zwł. wraz z rozwojem kosmologii mahāyāny. Ideał etyczny b., jako przyszłego buddhy, który dobrowolnie odwleka swe wejście do nirvāṇy, aby wspomagać inne istoty w drodze do wyzwolenia, zastąpił wczesnobuddyjski ideał etyczny arhata (doskonałego), który w ciszy zakonu (sanghi) pracuje nad własnym wyzwoleniem. Cnotą naczelną stała się nie powściągliwość (upekṣa), lecz współczucie (karuṇā), które stanowi istotę „umysłu oświeconego” (bodhicitta) i „wielkiego ślubowania” (mahāvṛata, pūrvapraṇidhāna). B. przechodzi długą drogę praktyki duchowej, zw. karierą przebudzenia (bodhi[sattva]caryā), polegającą na praktykowaniu sześciu i dziesięciu cnot (pāramitā), z których najważniejszymi są mądrość (prajñā) i prowadzące do niej współczucie (upāya). Opisem kariery b. zajmują się traktaty szkoły yogācāra (vijñānavāda), np. *Bodhisattvabhūmi* (Szczegół [kariery] bodhisattwy) Asaṅgi — w terminach bardzo zbliżonych do traktatów klasycznej yogi.

W mitologii buddyjskiej te dwie cnoty znajdują personifikacje w b. Avalokiteśvarze (chiń. Guanyin; jap. Kannon; tyb. sPyan ras gzigs [Cienrezig]) i w b. Mañjuśrim.

Bibliografia: M. Eliade, *Le yoga*, P 1936 (*Joga. Nieśmiertelność i wolność*, Wwa 1997²); M. Mejer, *Buddyzm*, Wwa 1980; *Buddyzm*, Kr 1987.

Maciej St. Zięba